

İNCELEMELER

Türkiye'de değer buhranı

Değer nedir bilmiyoruz, değerliyi değersizden ayıramıyoruz. Bu değer buhranı sürüp gittikçe Türkiye kalkınamayacaktır.

Biz insan değeri nedir bilmiyoruz. Değerli insana değerini vermiyoruz, değersizde göklere çıkarıyoruz! Tanzimattan beri bir değer buhranı geçiriyoruz. Şişirdiklerimiz yan başında büzülenler var! Bu sakarlığımız nereden geliyor, kafadan mı, yürekte mi? Bu anarşi tarih boyunca sürüp gidemez. Bunu önlemek gerek. Dikkat! Türkiye'de değer vurgunculuğu almış yürümüştür. Şarlatanlardan sakınmalıyız, sakınmanın yolunu bulmalıyız.

Yakın dostum, dert ortağım olan bir bevliye mütehasssısı vardır. İnsan oğlu insandır. İlim adamıdır. İlim kafa taşı, teşhis kabiliyeti yüksektir. Kızılay'a da çok hizmet etmiştir. Yetmiş yaşına yaklaşıyor. Pek az emekli maaşı alıyor. Sıkıntı çekmektedir. Çünkü girgin değildir, uysal değildir, şarlatan değildir, kendini satmasını bilmez! Geçende bana şu sözleri söylüyordu :

— Gençliğimde ne yapıp edip o küçük apartmanı edinmeseydim, şimdi bir kaç yüz lira emekli maaşıyla ne yapardım? Daha kötü olurdu, aç kalırdım, sürünürdüm...

Yakın dostum olan bir aktör ve rejisör vardır. Kafası işliyen bir insandır, yazar, çizer, konuşur, düşünür. Şiir yazar, mizah yazar, satirik manzumeler yazar. Tiyatro anlayışı ötekilerinkine benzemez, piyasacılarınkinden çok ileridir. Tiyatro sanatını o da benim gibi edebiyatın, süs sanatlarının dışında olarak anlar. Tiyatro sanatında en büyük değeri aktöre, aktörde action'a, eyleme verir. Onun aktör kişiliği öyle yapmacık bir kişilik değildir. Oynarken beylik aktörler gibi Fransız'ı, Amerika'lıyı taklit etmez, kendisi olarak, Türk olarak kalır. Yaratıcı adamdır. Günün birinde Karadeniz şehirlerinden birinde temsil veriyor. Bir kısım rolleri yapacak aktör bulamıyor. Sahneye masalar koyuyor. Üzerlerine renkli ampuller yerleştiriyor. Ampulleri sahne arkasından açıp kapıyor, sesleri veriyor, ampulleri koşturuyor. Bu temsil seyircileri şaşırtıyor, coşturuyor. Değerli dostum şimdi iki mini mini çocuğuna analık, babalık, dadılık ediyor. Onları yaşatmak, kendin yaşatmak için çırpınıyor. Soruyorum: Türk sanat viedanı Ertuğrul Sadı Tek'i büyük artist, milli aktörün kendisi olarak tanımış mıdır?

1954 de Ankara ceza mahkemesinden birine bilirkişi olarak çağrılmıştım. İki kız çocuğu birbirli ile kavga etmiş. Biri ötekinin yüzünü yaralamış. Mahkemenin bana sorduğu şu

idi: Yaralanan yer yüzün güzelliğini bozmuş mu, bozmamış mı? Bozmadı mı? dedim. Yaralananın avukatı şöyle dedi: «Benim Baltacıoğlu'ya hür metim vardır. Ancak, kendisinin bu işle ne alakası var, anlıyorum!» Yargıç bana: «Ne diyorsunuz?» dedi. Ben de dedim ki: «Kırk yıllık estetik profesörüyüm. Ömrüm boyunca estetikle, sanatla, sanat tarihi ile uğraşım, hattatım, dekoratörüm, grafologum, bir takım sanat kurumlarında,

Yazan:

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu

enstitülerinde de üyeyim. İstanbul Darülmüallimininde resim hocalığı, Güzel Sanatlar Akademisinde estetik ve resim pedagojisi hocalığı yaptım. Estetikte sahi tezlerim de vardır. Benim sanatla ilgim vardır.» Bu sefer sayın avukat «Peki, ama, bu işin estetikle alakası nedir?» dedi. Ben de onun anlayabilmesi için «Estetik demek güzellik ilmi demektir» dedim. Sayın avukat son olarak şu şaşırtıcı soruyu da sordu: «Öyledir de neden acaba kendilerinin İstanbul'da toplanan milletlerarası güzellik kralçesinin seçecek olan komisyona üye seçmemişler?» Mahkemede herkes gülmiye başladı...

1954 Nisan ayı. Ankara'da oturuyorum. Evimize iki genç kız geldi. Biri tanıdığımız, öteki de onun tanıdığı. Öğretmen Okulu mezunu bir öğretmenmiş kızın Fadime Baltacıoğlu o zaman sekiz buçuk yaşında resimler yapıyor. Misafirlerle bu resimler üzerinde görüşüyoruz. Ben 1910 dan beri resim öğretimi, resim pedagojisi üzerinde durduğumu, yeni resim öğretim usulünü yaymak için çalıştığımı, çocuğumun resme büyük bir istidadı olduğunu, ancak okulun bu istidadı sezemediğini üzümlere söyledim. Kütüphanemden resimle, resim pedagojisiyle ilgili olan eserlerimi getirdim. Bunlardan biri Maarif Nezareti tarafından basılmış olan Resmin Usulü Tedrisi, öbürü Resim ve Terbiye idi. Ayrıca Demokrasi ve Sanat adlı kitabımı da gösterdim. Genç kız bu kitapları karıştırdı. İçindeki kişilere baktı. Biraz düşündükten sonra şu sözleri söyledi:

— Şaşıyorum size! Siz ki pedagoji, psikoloji ile hiç meşgul değilsiniz. Yine de bu kadarını görebiliyorsunuz! Susmuştum. Ne diyebilirdim ki!...

Size beni çok üzen bir olayı daha anlatacağım. 1952 de çıkan bir mizah yazıma şu başlığı koymuştum: «Ben artık hiç bir işe yaramaz oldum!» Bu yazı şöyle başlıyordu:

«Geçen gün uzun uzadıya düşündüm taşındım. Sonunda da kararımı verdim: Artık ben hiç bir işe yaramaz oldum. İnanın bana, insanın kendi için böyle bir karar vermesi kolay bir iş değil; çok güç, çok güç! Ama ne yapalım ki, ben bu korkunç kararı vermek zorunda kaldım. Kendini öldürmek kararı vermek gibi güç bir iştir bu Nurullahçığım... Bu Nurullah da kim oluyor? Bir kaç tanedir. Hepsi de benden izin almadan girmişlerdir kafama. Hele ikisi birbirinden baskındır. Ne de olsalar kovamam ya!» Bu yazının sonu da şöyle bitiyordu: «Şu Hilmi Ziya Ülken de ne garip insandır! Eylül'de İstanbul'da Uluslararası Sosyoloji Kongresi olacak, sen mutlaka bulunmalısın. Hem de bir kaç tezin vermelişin dedi. Ben de kâdim, tezleri gönderdim. Kongrede de bulunacağım. Ama dünya ülemasının karşısında rezil olacak mıyım, olayım! Bir hoşça vakit geçiririm ya, ona bak sen! Bu kadar iflâsın sonu ne olacaktı? Yeni Adam satılmıyor işte. Okumuyorlar beni artık. Zorla güzellik olur mu? Tek teselli demokrasinin dev adimlariyle ilerlemesidir.»

Bu yazı basıldıktan bir az sonra bir toplantıda benden söz açılıyor. Orada bulunanlardan biri benim lehimde konuşuyor. Biri de şu sözleri söylüyor:

— Baltacıoğlu hiçbir işe yaramadığını kendisi itiraf ediyor. «Ben artık hiçbir işe yaramaz oldum» diye yazı yazdı. Acizni kendisi itiraf ediyor...

Bu başlık benim o yazının başlığıdır, biliyorum. Yalnız bilmediğim şudur. Bu adama bu sözleri söyleten ne idi, ahmaklık mı, ahlâksızlık mı?

Değer buhranının başlıca iki sebebi vardır: Bilmezlik ile ahlâksızlık. Değer ne olduğunu bilmemek, değerliyi değersizden ayıramamak, değerlinin değerini verememek. Bunların sebebi akılsızlık, bilgisizlik, metotsuzluk. Bir de değer ne olduğunu, değerli insan kim olduğunu bilerek anıyarak bunu yoğunlamak! Bunun sebebi de ahlâksızlıktır. Sebep hangisi olursa olsun, sonuç birdir, değer anarşisi, değer buhranı! Bu değer buhranı sürüp gitince Türkiye kalkınamayacaktır. Öyle ise kalkınma işinden önce yapılacak iki iş vardır :

1 — Değer, gerçek değer ne olduğunu öğrenmek.

2 — Değer, gerçek değer sahiplerine değer vermek.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlere İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tanhisi

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu Koleksiyonu

BLTWRT0200413